

TADEUSZ TRAMPLER

W odpowiedzi doc. dr Janowi Świądrowi w sprawie sensu ekonomicznego przyrostu bieżącego

В ответ доц. докт. Яну Свендеру по вопросу экономического смысла текущего прироста

In reply to Prof. Dr Jan Świąder in the matter economic sense of current increment

Doc. dr Jan Świąder (3) wyraził swój pogląd na temat mego sposobu pojmowania aspektu ekonomicznego procesu produkcyjnego w gospodarstwie leśnym i przeciwstawił jemu swój własny pogląd. Zabierając głos w tej sprawie chciałbym ustosunkować się do tej wypowiedzi w sposób generalny, gdyż może to ułatwić wyrobienie sobie jasnego poglądu dotyczącego obu tych stanowisk, szczególnie tym osobom, które tylko dorywczo zajmują się poruszonymi zagadnieniami.

Należy przede wszystkim podkreślić, że poszczególne, przeciwstawne sobie twierdzenia, że jest jeden, czy też, że są dwa procesy produkcyjne w gospodarstwie leśnym, że przyrost bieżący miąższości jest efektem tylko procesu naturalnego, czy też jest efektem pewnego procesu pracy i może być utożsamiany z produkcją globalną gospodarstwa leśnego, są powiązane w pewną całość i tworzą razem dwie przeciwstawne teorie, określające ekonomiczny aspekt produkcji leśnej. W swojej wypowiedzi będę się starał podkreślić istotne momenty teorii doc. dr Świądra i mojej, wskazać na sprzeczności zachodzące między tymi teoriami i przeanalizować ich poprawność na tle obecnych stosunków produkcyjnych w gospodarstwie leśnym. Myślę, że taki sposób przedstawienia zagadnienia ułatwi czytelnikowi wyrobienie sobie zdania, która z dyskutowanych teorii jest prawidłowa w naszych warunkach.

Doc. Świąder w swej teorii przyjmuje następujące założenia.

1. Na całość produkcji leśnej składają się procesy pracy (głównie z zakresu użytkowania, ochrony i hodowli lasu) oraz przeplatające się z tymi procesami i częściowo przez nie inicjowane i kształtowane procesy naturalne, których ostatecznym efektem jest przyrost miąższości drzew i drzewostanów.

2. Podczas gdy przyrost jest efektem wyłącznie procesów naturalnych, inicjowanych i kształtowanych w jakimś stopniu przez człowieka, produkty gospodarstwa leśnego — drewno i użytki uboczne, są efektem wyłącznie procesów pracy z tym, że w substancji tych produktów w chwili ich pozyskiwania znajduje się już nagromadzony efekt procesów naturalnych.

Produkty te (drewno i użytki uboczne) traktowane łącznie stanowią zarazem produkcję globalną leśnictwa, przyrost zaś jest jedynie wskaźnikiem i warunkiem pro-

dukcji leśnej i tylko w przypadku zorganizowania tej produkcji w oparciu o zasadę trwałości użytkowania.

3. Efektem procesów pracy, nie wchodzących już jednak do produkcji globalnej ze względu na nieprzydatność do zaspokajania bezpośrednich potrzeb, jest także część zapasu drzewnego, zrekonstruowana dzięki zabiegom odnowieniowym, jak również inna część zapasu drzewnego zabezpieczona lub wzmocniona w rozwoju dzięki zabiegom ochronnym i pielęgnacyjnym, zaliczanym w całości na koszt pozyskanych w tym samym czasie produktów, na równi z bezpośrednimi kosztami ich pozyskania.

Tezy mojej teorii są następujące:

1. Istotnym dla produkcji leśnej jest jednoczesne nakładanie się dwu procesów pracy: procesu produkcji podstawowej i procesu produkcji towarowej.

Proces produkcji podstawowej obejmuje te wszystkie procesy pracy, których zadaniem jest reprodukcja zasobów leśnych na drodze maksymalnego wykorzystania możliwości produkcyjnych siedliska jak i biologicznego procesu wzrostu drzew. Efektem tego procesu (obejmującego takie czynności, jak odnowienie, melioracje, pielęgnowanie i ochronę lasu) jest całkowity przyrost miąższości, o który corocznie powiększa się zasobność drzewostanów w lesie.

2. Proces produkcji towarowej obejmuje te wszystkie procesy pracy, których zadaniem jest maksymalne wykorzystanie zasobów leśnych dla pokrycia zapotrzebowania społeczeństwa na drewno i inne użytki pozyskiwane w lesie. Drewno, pozyskiwane w użytkowaniu rębnym i przedrębny oraz użytki uboczne stanowią produkcję towarową gospodarstwa leśnego. Natomiast produkcję globalną w gospodarstwie leśnym tworzy produkcja towarowa i efekt produkcji podstawowej, zmaterializowany we wzroście zapasu drzewostanów na pniu, które są traktowane jako produkcja będąca w toku.

Z analizy teorii doc. Świądra łatwo dojść do stwierdzenia, że uważa on za proces produkcyjny jedynie te procesy pracy, które prowadzą do pozyskania produktów w gospodarstwie leśnym, tj. drewna i użytków ubocznych. A zatem w tym rozumieniu, jedynie użytkowanie lasu jest procesem produkcyjnym.

Natomiast procesów pracy związanych z odnowieniem, pielęgnowaniem i ochroną lasu, tj. procesów związanych z reprodukcją zasobów leśnych doc. Świąder nie uważa za procesy produkcyjne, skoro efekty tych procesów nie zalicza do produkcji globalnej, twierdząc, że przyrost drzewostanów jest wynikiem wyłącznie procesów naturalnych.

Doc. Świąder nie wiąże użytkowania lasu z odnowieniem, pielęgnowaniem i ochroną lasu w jedną teorię ekonomiczną, a sztucznie, deklaratywnie wskazuje na nieodzowność odnowienia lasu dla użytkowania w myśl zasady trwałości użytkowania. A więc jedynie zasada trwałości użytkowania tworzy sztuczny węzeł, który wiąże użytkowanie lasu z odnowieniem i pielęgnowaniem lasu w jeden proces produkcyjny.

Założenia, które reprezentuje doc. Świąder, że w gospodarstwie leśnym jest jeden tylko proces produkcyjny wyrażający się użytkowaniem lasu i że jedynym efektem gospodarstwa leśnego są pozyskane płody leśne, podczas, gdy substancja produktów leśnych jest nagromadzonym efektem procesów naturalnych mogą być przyjęte jedynie w warunkach, w których leśnictwo traktowane jest jako przemysł dobywczy. Leśnictwo na tym etapie swego rozwoju istotnie ograniczało się do pozyskiwania drewna z lasu nie troszcząc się zupełnie o reprodukcję wyeksploatowanych zasobów, pozostawiając ją naturalnym procesom.

W naszych warunkach gospodarczych, od dawna duże nakłady pracy żywej i uprzedmiotowionej przeznaczają się na reprodukcję zasobów leśnych. W tych warunkach gospodarstwo leśne musi być na równi z gospodarstwem rolnym zaliczone do gospodar-

stwa wiejskiego. Zgodnie z K. Marksem w rolnictwie „ekonomiczny proces produkcji splata się zawsze z naturalnym procesem reprodukcji“. Przeto procesy pracy związane z reprodukcją zasobów leśnych i połączone z wykorzystaniem naturalnych procesów są najbardziej istotnym elementem produkcji leśnej w warunkach, gdy gospodarstwo leśne musi być zaliczone do gospodarstwa wiejskiego.

Ten najbardziej istotny, podstawowy dla gospodarstwa leśnego proces produkcji jest w teorii doc. Świądra zupełnie błędnie ujęty. Odmawia on bowiem temu procesowi pracy, charakteru reprodukcji ekonomicznej, nie ujmując efektów tego procesu w produkcji globalnej. Natomiast nakłady pracy żywej i uprzedmiotowionej na odnowienie, melioracje, ochronę i pielęgnowanie lasu zupełnie niesłusznie zalicza się na bezpośrednie koszty pozyskania płodów leśnych. Czyni on to wbrew oczywistym faktom dostarczonym codziennie przez praktykę, że ilość pozyskanych produktów zupełnie nie zależy od wysokości nakładów na te czynności gospodarcze.

Dalszą konsekwencją teorii doc. Świądra jest traktowanie przyrostu „wyłącznie jako efektu procesu naturalnego“ jedynie za „wskaźnik“ o bliżej nieokreślonym znaczeniu ekonomicznym i za „warunek produkcji leśnej i tylko w przypadku zorganizowania tej produkcji w oparciu o zasadę trwałości użytkowania“. Doc. Świąder nadaje zasadzie trwałości użytkowania jakiś nieokreślony sens ekonomicznego warunku dla produkcji leśnej, który wiąże zabiegi odnowienia z użytkowaniem lasu w jeden proces produkcyjny. Konsekwencją teorii doc. Świądra jest teza, że zapas drzewostanów na pniu, jako efekt procesów naturalnych nie posiada wartości w sensie społecznie potrzebnej pracy na jego reprodukcję.

Teoria, która ma prawidłowo przedstawić charakter ekonomiczny procesu produkcji leśnej, jako gałęzi gospodarstwa wiejskiego powinna wyraźnie wyodrębnić proces pracy związany z reprodukcją zasobów leśnych, gdyż jest to ekonomiczny proces reprodukcji, splatający się z naturalnym procesem reprodukcji. Proces pracy, związany pozyskiwaniem płodów leśnych nie wiąże się już jednak z naturalnym procesem reprodukcji. Za tym oddzielnym traktowaniem obu tych procesów przemawiają jeszcze dalsze względy. Proces pracy związany z reprodukcją zasobów leśnych ma podstawowe znaczenie dla gospodarstwa leśnego, gdyż od niego uzależniona jest trwałość i ciągłość produkcji leśnej, a w następstwie również trwałość i ciągłość użytkowania. Proces produkcji podstawowej trwa w gospodarstwie leśnym bardzo długo, kilka dziesiątków lat, podczas gdy proces użytkowania lasu — proces produkcji towarowej, jest stosunkowo krótki i zamyka się w ciągu jednego roku. Od efektu procesu produkcji podstawowej zależy produkcja globalna w gospodarstwie leśnym, podczas gdy efektem procesu produkcji towarowej jest tylko część produkcji globalnej — towar, który jest przeznaczony do sprzedaży.

Moja teoria, zakładająca nakładanie się w gospodarstwie leśnym dwóch procesów pracy — procesu produkcji podstawowej i procesu produkcji towarowej, prawidłowo ujmuje produkcję leśną z punktu widzenia ekonomiki w warunkach, gdy jest ona zaliczana do gospodarstwa wiejskiego.

Twierdzenie doc. Świądra, że codzienna praktyka gospodarcza podziela jego stanowisko, i że troszczy się wyłącznie o konkretne wartości użytkowe — drewno i użytki uboczne, przy całkowitym braku zainteresowania przyrostem nie dowodzi bynajmniej słuszności jego tezy. Jest to jedynie dowód, że praktyka gospodarcza prowadzi analizę efektów ekonomicznych w sposób przestarzały, odpowiadający stosunkom produkcyjnym z czasów, gdy gospodarstwo leśne było zaliczane do przemysłu dobywczego. Coraz szersze jest zrozumienie, że postępowanie to jest niewłaściwe (2) i coraz większe jest zainteresowanie przyrostem jako efektem produkcji leśnej. Niewątpliwie w niedługim czasie muszą być zmienione założenia dla prze-

prowadzania analizy efektów ekonomicznych w gospodarstwie leśnym i to na podstawie tez, reprezentowanych przez moją teorię.

W świetle powyżej przeprowadzonego porównania dwóch teorii — doc. Świądra i mojej, zbędne jest podejmowanie dyskusji na temat czy interpretacja pojęć „produkcja podstawowa” i „produkcja towarowa” jest poprawna. Pojęcia te zostały jasno sprecyzowane i są nawet przez doc. Świądra dobrze rozumiane, chociaż jest ich przeciwnikiem.

Doc. Świąder dopatruje się sprzeczności w tym, że za końcowy produkt w procesie produkcji podstawowej uważam zasoby drzewostanów, które osiągnęły dojrzałość rębna, a jednocześnie twierdzę, że przyrost bieżący jest miernikiem wysokości produkcji podstawowej, i że przyrost bieżący może być uważany za produkt globalny. Przeto jeszcze raz sprecyzuję co jest, zgodnie z moją teorią, efektem produkcji podstawowej, co jest efektem produkcji towarowej i co można uważać za produkt globalny w gospodarstwie leśnym.

Efektom procesu produkcji podstawowej są zasoby drzewostanów, które powstają przez stopniowe nakładanie się corocznych przyrostów. A zatem corocznym efektem produkcji podstawowej jest roczny przyrost bieżący, a jego wielkość jest miarą uzyskanych efektów pracy żywej i uprzedmiotowionej, zmaterializowanej produkcji niezakończonych. Zasoby te, z uwagi na długi okres produkcji, przez długi czas muszą być traktowane jako produkt znajdujący się w fazie produkcji niezakończonych. Natomiast zasoby drzewostanów, które osiągnęły dojrzałość rębna trzeba uważać za końcowy produkt uzyskiwany w procesie produkcji podstawowej.

Efektom procesu produkcji towarowej są produkty pozyskiwane w lesie w formie płodów, a więc drewno i użytki uboczne. Stanowią one tą część produkcji, która jest przeznaczona do sprzedaży.

Przyrost bieżący jak wynika z wzoru:

$$Z = V_{n+1} - V_n + U$$

jest równoważny przyrostowi zapasów drzewostanów znajdujących się na pniu (przyrost produkcji w fazie produkcji niezakończonych) i miąższości pozyskanego drewna (produkcja towarowa), a przeto może być uważany za równoważnik produkcji globalnej w gospodarstwie leśnym.

Dalszą konsekwencją przyjęcia mojej teorii jest teza, że zapas drzewostanów na pniu ma wartość w sensie pracy społecznej, potrzebnej na jego reprodukcję.

Uważam, że zagadnienie prawidłowego pojmowania aspektu ekonomicznego produkcji leśnej przy obecnie panujących stosunkach produkcyjnych w gospodarstwie leśnym, traktowanym jako gałęzi gospodarstwa wiejskiego, zostało dostatecznie dobrze wyjaśnione i chociaż ma ono podstawowe znaczenie (1) nie zamierzam już więcej do niego powracać.

LITERATURA

1. Krajski W. — Z dyskusji nad zagadnieniami wartości lasu i cen drewna w ZSRR. „Sylwan”, nr 5, 1964.
2. Krych K., Partyka T. — Produkcja globalna i towarowa w leśnictwie. „Sylwan”, nr 4, 1964.
3. Świąder J. — Uwagi do artykułu doc. dr Tadeusza Trampiera pt. „Prawdziwy sens ekonomiczny przyrostu bieżącego drzewostanu”. „Sylwan”, nr 4, 1964.

Praca wpłynęła do Komitetu Redakcyjnego 22 grudnia 1964 r.